

Nenad Stefanović

TATJANA PIROVIĆ, Slike

Galerija Ikar

Pre istraživanja svemira, Meseca i planeta, čovek je verovao da su nebesa dom moćnih bogova koji su kontrolisali ne samo ogromni nebeski svod, nego i zemaljsku sudbinu čovekovu.

Panteon tih moćnih zaraćenih božanstava uzrokovao je čovekova stanja, prošlost i budućnost.

Zato su na Zemlji građeni impozantni spomenici. Vremenom, čovek je te bogove zamenio drugim bogovima, novim religijama koje nisu pružale uverljivije odgovore od onih u koje su verovali njihovi grčki, rimski ili egipatski preci.

Iako smo izabrali monolitne i dobroćudne bogove, a pronašli sigurnost u nauci, ipak čekamo znak. Otkrovenje. Naše oči su uperene u nebo, spremni smo da prihvatimo ono istinski neverovatno, da pronađemo sudbinu zapisanu u zvezdama. Kako je najbolje da gledamo?

Novim očima ili starim?

Foks Molder, Dosije X

Juli 2001... Vizije Klarka i Kjubrika iz filma "Odiseja u svemiru: 2001" se nisu ostvarile. Čovečanstvo je, istina, suočeno sa crnim Monolitom. Klarkov Monolit slutio je zlo kao crni predznak, kao najava zla, kao susret sa filozofijom postanka i unutrašnjim bićem, spoznajom. Oslobođanje zla iz vekovno zarobljenog Monolita na Zemljinom pratiocu osveščivalo je i budilo svest pojedinih naroda, omogućavajući im shvatanje istorijskih principa nužnosti, koje inače nikada ne bi spoznali, baš kao većina Zemljana preokupljenih svojim životima. Tako smo se, u realnom vremenu, izvan onog Kjubrikovog, filmskog, susreli sa ratovima, stradanjima, izgonima, balkanskom Hirošimom. Svet se susreo sa trendom globalizacije i velikim protestima i potresima otrežnjenog sveta dominacije. Tatjanina najava ovog ciklusa slika potiče još iz 1998. godine kada ju je njen prijatelj Milan D. Špiček zamolio da jednom slikom oda omaž filmu. Tatjanin izbor je bila barokna sala beogradskog bioskopa "Balkan" u kojoj posetioци prate scenu ponovnog rađanja iz Kjubrikovog filma "Odiseja u svemiru: 2001", pri čemu lopta planete Jupiter pulsira izvan ekrana i pleše Štrausov valcer sa anđelima po svodu sale... Već tada je bio očigledan uticaj filma, muzike i moderne tehnologije na stvaralaštvo Tatjane Pirović-Stefanović, ali je bilo potrebno da prođe čitavih osam godina kako bi se ova stvaralačka klica razvila u jedan izuzetno kompleksan, vredan i ubedljiv umetnički eksperiment.

Iako se trenutno čini da istorija gubi bitku sa tvoricima novog svetskog poretka koji gasi emocije i strast - slavi novac i moć, ubija Boga i ljubav - oživljava demone i vlast, zanemaruje talenat i veštinu - slavi kloniranje i tehno-kulturu, ipak se čini da su Tatjana i njen stil slikarstva izvojevali svojevrsnu pobjedu. I pored naturanja, forsiranja i neviđene ekspanzije takozvane konceptualne umetnosti, instalacija i bezlično-besmislenih projekata kojima smo obasipani čitavu deceniju po beogradskim i svetskim galerijama, čovečanstvo se ponovo vraća korenima umetnosti, izvornoj slici, talentu. Nastupa otrežnjenje kroz spoznaju da nove tehnologije i dometi tehnike mogu biti samo korisno oruđe čoveka koje ga nikada ne može zameniti u njegovoj suštini. Nove tehnike i ljudski talenat samo mogu opstajati zajedno, u jednoj humanoidnoj simbiozi, u kojoj se stapaju i tvore novu staru umetnost. Tatjana je upravo na takav način prihvatila nove izazove modernog sveta, nove tehnologije, lansiranja satelita, komunikacioni bum i postojanje moćnih mikro računara. S druge strane, Tatjana ostaje neumoran tragalac, putnik namernik, hodočasnik, istraživač novih predela, zemalja, podneblja iz kojih izdvaja ono najmisterioznije, najskrovitije i najvrednije, znači bavi se onim ljudskim u sebi. Tako nas ona kroz svoje slike upoznaje i uvodi u pećine kolosalne Kapadokije, manastire Krita, otkriva nam nepoznate detalje fasada Praga. Njeno svako putovanje se pretvara u vrstu istraživanja, otkrivanja i analizu nekog fenomena, koje nam potom nesebično daruje kroz svoje slike na izložbama. Sa svake tačke svojih putovanja ona nam prenosi poruku, saznanje, priču. Ona nam otkriva najskrivnije legende ili živopisne predele, do kojih inače nikada ne bismo stigli. Ona nam preko svojih slika izvodi kompozicije kompozitora, naših savremenika, za koje bismo možda čuli tek za nekoliko decenija. Tanja se nikada nije odrekla svoje ljudske potrebe za posvetom ruci, talentu, veštini slikanja i potpunog kontakta sa prirodom, ljudima, zdanjima, gradovima i istorijom. Stoga je bilo logično očekivati da će u jednom trenutku nastati sveobuhvatni ciklus slika kojim će ona pokušati da objedini sva svoja interesovanja, kako za istoriju, legende i prirodu, tako i za kosmičke tehnologije, elektroniku, film i izazove budućnosti. Ova izložba oslikava stanje savremenog trenutka - kako njenog trenutnog osećanja, tako i svetskog trenda mod-

erne umetnosti na prekretnici epoha.

Ova izložba predstavlja složen projekat koji pruža slične vizije daljeg razvoja i budućnosti umetnosti kroz humano prožimanje klasične tradicije i primene novih tehnologija u umetnosti, gledano iz dva umetnička ugla: Stamatis Spanudakis, jedan od najpoznatijih i najvažavanih grčkih savremenih kompozitora uz Teodorakisa i Hadžidakisa, u svom bogatom muzičkom opusu najčešće je crpeo inspiraciju iz grčkog folklor, posebno u nacionalnim instrumentima poput klarineta, u religioznom pravoslavnom pojanju i vizantijskim psalmima, ali podjednako i u izazovu modernog savremenog elektronskog zvuka i sintisajzera. Spanudakis bismo mogli nazvati „grčkim Žan-Mišel Žarom“, koji koketira sa savremenim dostignućima muzike mešajući ih sa tradicionalnim, često iščezlim drevnim instrumentima. Tragajući za misterijom zvuka podneblja u kome je potekao, i otkrivanjem korena svojih sunarodnika, Spanudakis se uputio na jedno uzbudljivo putovanje. Aleksandar Veliki, otac helenskog prostora, veliki vizionar, preteča ujedinjene Evrope i aktuelnih ideja i pokreta ujedinjavanja celog čovečanstva kroz globalizam... Upravo je teritorija nekadašnjeg carstva Aleksandra Velikog, od Levanta, preko Severne Afrike i Persije do Indije i Himalaja, prostor koji je obeležen kao kolevka današnje evropske kulture. Spanudakis, inspirisan mitom Aleksandra Velikog, pošao je na uzbudljivo putešestvije po zemljama nekadašnjeg najvećeg carstva poznatog sveta, u ulozi misionara, sakupljača zvukova, muzike i instrumenata naroda koji su mu bili pokorni... Kao rezultat ovog projekta nastao je album pod imenom ALEXANDROS, na kome je Spanudakis sakupio na jednom mestu zbirku muzičkih fraza, od kojih svaka potiče iz drugog kraja Aleksandrovo carstva! Tako je oživeo divne, davno zaboravljene melodije, koje su se prenosile sa kolena na koleno, izvodeći ih na autentičnim instrumentima koje je doneo iz dalekih zemalja nekadašnjeg carstva i mešajući ih na čaroban način sa elektronikom u svom muzičkom studiju u Atini. Tako su nastali njegovi muzički putopisi po predelima udaljenih krajeva nekadašnjeg veličanstvenog istočnog rimskog carstva, Vizantije, pohodeći gradove i himere moćnog carstva Aleksandra Velikog. Tatjana Pirović-Stefanović, srpska slikarka, potekla u sredini starih majstora slikarskog zanata, legendarne škole u Šumatovačkoj ulici, ateljea Sergeja Jovanovića i Spomenke Pavlović i njenih učenika, a kasnije beogradske likovne akademije, najčešće je bila inspirisana motivima njenog rodnog Zemuna i obala plavog Dunava. Nije zato slučajno što je njen omiljeni motiv oduvek bila priroda i njene kreacije, jer teško je bilo odoleti lepotama prizora dunavskih voda koje zapljuskuju zemunske dokove. Veliko prisustvo vode odvelo je svojim tokom slikarku u južna mora, u Mediteran. Ona postaje slikar juga, Sredozemlja, pesme i živih boja. Ipak, fenomen istorijskih zbivanja u kome se slikarska obrela na kraju XX veka, podstiče je da proučava složene probleme i misterije današnjeg sveta kroz prizmu slikarskog zanata i umeća. Svet pokreta i plesa, molitve i tuge, gradova i himera vodio je Tatjanu u dublja otkrivanja spoznaje čovekove i njegovog usuda - života na planeti zemlji. Složenost melanholične igre tanga zaustavljene na slikarskom platnu ekspresivnim potezom kičice, istančana bezvremena duhovnost nepoznate klečeće žene u molitvi, kapadokijski dimnjaci i pećinske freske prenete na papir, pažljivo odabrani prizori secesije sa zdanja u Pragu, bila su neka od njenih traganja za otkrivanjem suštine, ružnoće ili lepote života i bitisanja. I sve to uz muziku, inspirisano delima najvećih kompozitora vremena u kome živi i stvara. Kao u najbolja vremena secesije, ona pokreće interakcije među umetnostima i stvara likovna dela iz muzike, ali iz podneblja, iz stomaka, iz duše, iz iskona... Religiozna i posvećena Bogu i pravoslavlju, nakon ciklusa

Tatjana Pirović

slika posvećenom tangu (Pjacula), tužnim glasovima novije istorije (Gorecki), pravoslavnim pećinama Kapadokije, Tatjana se okreće srpskom tlu koje krvavi čitavu deceniju, stvara prizore srpskih manastira, uz oživljene religiozne motive sa starih srpskih srednjovekovnih fresaka, koji su doživeli svoj egzodus na početku XXI veka. Ali, da bi zaokružila svoj veliki slikarski ciklus "svetog trojstva", Tatjana prethodno polazi na dug put po Levantu, oživljavajući mitove drevnog Egipta, stare Grčke, Male Azije, nekadašnjeg Boga i Cara - Aleksandra Velikog...

Ostrvo Rodos; Egejsko more. Siesta; Žega letnjeg popodneva. Nepodnošljiva ostrvska vrućina. Gradska vreva unutar srednjovekovnih zidina. Šarenilo turističkih glasova meša se sa odjecima sveprisutnih minulih epoha. Bljesak sunčevog diska jedino postaje podnošljiv unutar velikog kamenog zdanja tvrđave iz doba izгона krstaša sa svog pohoda za oslobađanje Hristovog groba. Ulazimo u staru polusrušenu vizantijsku crkvu. Visina svodova priziva veličanstveno prisustvo Boga i Hrista. Kameni lučni svodovi miluju znojavo telo i mame ga u svoje naručje. Kroz tminu prostranog hola razležu se nebeski zvuci neobične ali lepe orijentalne melodije. Liči na neke drevne, davne pesme, koje su preci izvodili na žičanim instrumentima; ili je to novi zvuk Vangelisa, Folenvajdera? Da li smo tu danas, ili juče, ili sutra? Muzika nas odvlači nazad, ka juče, ali mi postojimo danas, i tu i sada. Nestvarni elektronski bruj koji pokriva drevni instrument nas vodi ka sutrašnjici. Likovi svetaca na izloženim ikonama modro i pametno nas posmatraju. Ipak, ne ispuštaju niti jedan glas. Niti jedan znak... Bio je to trenutak duhovnog susretanja grčkog kompozitora i srpske slikarke, Stamatisa Spanudakisa i Tatjane Pirović, 1996. godine na Rodosu. Tatjana, omađijana Spanudakisovom muzikom shvata da je to trenutak ukrštanja njihovog putovanja ka otkrivanju misterije postojanja i života kroz muziku i sliku, kroz lepotu. Muzika Spanudakisa bogato nadahnjuje Tatjanu da stvori impozantan ciklus od stotinak uljanih slika na kojima prepoznajemo oživljene prizore iz starih grčkih mitoloških legendi, portrete egipatskih visočanstava, drevnih iščezlih hramova, srpskih manastira. Tatjanini religiozni i mitološki motivi progovaraju iz Spanudakisovih kompozicija izvedenih na drevnim muzičkim instrumentima, iz iskon-

skih davno zaboravljenih, ali iznova pronađenih melodija. Slikarku i kompozitora na ovom mestu spaja Juče. Vreme u kome su njegova muzika i njene slike nastali čine njihovo zajedničko Danas. Spanudakis unosi elektroniku u stari zvuk, a Pirovićeva unosi likove kosmonauta, vasijskih brodova i satelita iznad Nefretite, Odiseja, Kleopatre, iznad zdanja manastira... Da li je to slučajnost? Erik Fon Deniken je tumačio misterije izgradnje i postojanja drevnih zdanja davnim prisustvom superinteligentnih vanzemaljaca koji su posejali svoje seme po planeti Zemlji; mi smo njihovi potomci koje oni nisu zaboravili i s vremena na vreme nas posećuju i kontrolišu iz svojih Neidentifikovanih Letećih Objekata. Niko mu nije verovao. Da li verovati freskama iz manastira Visoki Dečani, nastalih u XIII veku na kojima iznad scena iz Hristovog života po nebu lete ljudi zarobljeni u kometolikim letećim objektima? Da li su to vasijski brodovi koje su naši stari preci videli nad zemljom Srbijom? Da li su ih sanjali, ili videli uživo? Tajne nastanka egipatskih i meksičkih piramida i dan danas ostaju misterija za čovečanstvo. Da li je tajna zabeležena na magnetnom zapisu u zidu jednog od podzemnih hodnika grobnica? Da li ćemo ikada saznati ove tajne? Čini se da su one nedokučive za ljudsku rasu i treba da ostanu nepoznate do kraja trajanja ljudske vrste. Ljudska svest ne dozvoljava spoznaju tajni postanja i bistvovanja. Teorije velikog praska i moderne nauke oplemenjuju civilizaciju, guraju je napred, kroz osvajanje tehnika budućnosti; u Zemljinu orbitu je lansirano na stotine satelita, svemirski šatlovi transportuju svoje tovare do nebeskih teleskopa u zemaljskoj orbiti, džinovski teleskopi oslušuju zvukove pradavne prošlosti, beleže pulsiranja davno ugašenih zvezda i eksplozija supernova; celokupno ljudsko znanje smešteno je u mikročipove veličine zrna graška. Tatjana je opsednuta ovim tehnološkim otkrićima i na vešt umetnički način ih je utkala u svoje pažljivo odabrane slikarske kompozicije. Nisu slučajno izmešani drevna mitologija, fantastika i savremena kosmička tehnologija! Neko će zapitati čemu orbitalne kosmičke stanice ili likovi astronauta koji lebde u bestežinskom stanju iznad mitoloških likova i drevnih zdanja? Nisu li pomešane vremenske epohe istorije civilizacije? Ali, zar bilo ko može tvrditi da stari Egipćani nisu znali astronomiju bolje od nas? Zar oni nisu mogli naći još savremeniji način zapisa svojih otkrića i podataka na neki drugi medijum, koji nije magnetski zapis, a koji mi danas nismo u stanju da dokučimo? Da li je moguće rekonstruisati Stounhendž? Sve pretpostavke su moguće. Stoga postupak slikarke postaje vizionarski i metaforičan. Ona ne poseže za bukvalnim razjašnjenjem misterije postojanja čovekovog, ni ne pokušava da nađe razloge egzistencije i fenomena života i svesti. Ona želi svojim slikama da ukaže na mešavinu Juče-Danas-Sutra, na cikličnu prirodu postojanja, bez upuštanja u naučna razjašnjenja, pitanja velikog praska, antimaterije, crnih rupa, gravitacije i kvarkova. Ali zašto? Zar nas nisu učili da je samo egzaktan put ispravan put do konačne spoznaje nas samih. Zar to nije jedini i pravi način da spoznamo suštinu, istinu? Na žalost, to nije pravi put. Jer, nikada je nećemo spoznati. Iz prostog razloga što je čovek sazdan tako da živi od misterije, od priča i drevnih legendi. One ga održavaju u životu. Ta predivna nedorečenost i nedovršenost, ta savršena nejasnoća i nedokučivost čini čoveka čovekom, a ljudski život ispunjava lepotom i emocijom. Bogovi nikada neće dozvoliti apsolutnu naučnu spoznaju svoje kreacije, jer ukoliko to kroz svoju igru dozvole, istog trenutka čovek će nestati sa pozornice bitisanja. Nestala bi lepota misterije, lepota tajni, koje čovekov život čine zanimljivim, uzbudljivim, smislenim i nestvarnim. Totalno neznanje olakšava čoveku njegovo bitisanje na planeti. Apsolutno znanje ne postoji, jer je Kosmos tako isprojektovan da čoveku nikada ne bude dopušteno da ga spozna do samog kraja. Tako je želeo Veliki Stvoritelj.

Najnovije generacije superkomputera, moćni mikroskopski računari, telekomunikacioni sateliti i svemirski šatlovi omogućavaju čoveku današnjice lagodan život, bez naprezanja, bez muke, omogućavajući mu dolce vita na oštrici brijanja. Savremena dostignuća nauke otupljuju čovekova iskonska čula, ukidaju poruke pratvorca. Čovek zaboravlja da računa, da pamti, da misli, da oseća, da se kreće, da voli... da bude čovek. Da li je napredak tehnologija prijatelj čoveku ili ne? Tatjana i Stamatis veruju u pozitivnu interakciju prošlosti i budućnosti. Tatjanine slike daju mogući pozitivan spoj nasleđenog koda pratvorca, istorije i prošlosti sa modernom kosmičkom generacijom. Stamatis čuje elektronske zvuke modernog sveta mašina, ali uz eho drevnih instrumenata koje ne zaboravlja. Čini se da su ova dva umetnika kroz svoje filozofije umetnosti, nezavisno jedan od drugog, pronašli formulu po kojoj je moguć suživot prošlosti, današnjice i budućnosti. Ovaj put bi čovečanstvo trebalo da sledi. Ako se nauka koristi kao pomoć, kao deo prirode i čoveka, kodovi znanja, pamćenja i instinkta povratice se u ljudsku prirodu. To je način da iskonsko pamćenje ljudske rase spasimo od zaborava.

Najveći slikari i umetnici prolazili su kroz faze otkrivanja smisla života. Ne slučajno, oni su se mahom bavili tim pitanjem kroz analizu grčkih mitoloških priča ili egipatskih životinjolikih božanstava. Pikaso, Dali, Šagal, samo su neka od slikarskih imena iz novije istorije umetnosti koji su čitave svoje cikluse posvetili fenomenu grčke mitologije. Zašto je grčka mitologija toliko inspirativna za slikara? Želja slikara je da otkrije neke od suštinskih nepoznanica sveta kroz vizuelnu estetsku formu. Za takvu likovnu analizu grčka i egipatska mitološka božanstva i priče su najzahvalnije, jer su ona vođena kroz priču željama i hirovima Bogova, čime takve slike na metaforičan način postaju deo naših realnosti i događaja koje vode naše sudbine... Tatjana slika zelenog Odiseja koji se naponom svojih mišića bori protiv oluje na svom putu preko mora. Odisejeve pustolovine za nju predstavljaju simboličan put koji čeka svakog čoveka. Odisej zajedno sa svojim drugovima vezan za katarku odoleva pesmi lepih ali smrtonosnih sirena, baš kao što čovek često mora da se suprotstavi slasti svojih poriva ili namera. Slikarka je inspirisana i fenomenom ljudske moći, posebno ženske moći. Za slikarku je Kleopatra grub, ali nežan i skladan lik; carica koja je zavela i omađijala najveće vladare muškarce. I to je svestremenski momenat, jer je čovečanstvo upravo ušlo u vek koji će po nekim predviđanjima obeležiti žene, njihova moć, pamet i mudrost. Tatjanini ženski likovi vladarki ukazuju na ženu kao mogućeg i savršeniijeg vladara. Prisustvo satelitskih orbitalnih stanica iz budućnosti na ovim istorijskim kompozicijama ili portretima ukazuje na ideju slikarke o svestremenskoj aktuelnosti drevnih priča i legendi. Tatjana se ne zaustavlja na svom viđenju mitoloških priča starog Sredozemlja, već ovaj ciklus slika proširuje daljim istraživanjem srpskih prostora koji bi mogli sačinjavati posebnu podcelinu, ili čak potpuno nezavisan novi ciklus slika inspirisan srpskom

duhovnom prošlošću. Slikarka na neobičan likovni način transformiše kompozicije srednjovekovnih fresaka iz srpskih manastira i stvara potpuno nove predstave. Ove slike imaju duboku religioznu pozadinu, i svaka od njih vezuje se za neku od biblijskih legendi ili scena iz novog zaveta. Dva umetnika, slikar i kompozitor na sličan način, nezavisno jedan od drugog napravili su veliki projekat spoznaje čovekove. Projekat je možda sužen na evropsku kulturu, na zajednički prostor Balkana, na drevne mitove, orijentalne vizantijske ili istočnjačke napeve, ali zar sve to nije deo svetske globalne kulture? Živimo u vremenu o kome je Aleksandar Veliki sanjao. Mi smo danas java njegovih velikih snova. Čini se da su se Tatjana i Stamatis zajedno uputili u potragu za prahom Aleksandra Velikog, Boga, Cara i najvećeg vojskovođe svih vremena. Po predanju je njegovo večno prebivalište negde ispod velikog lučkog grada Aleksandrija koji je on osnovao kao svetsku prestonicu ujedinjenja kultura i rasa. Po starom verovanju njegovo telo je položeno u staklenom kovčegu sa neprocenjivim bogatstvom prikupljenom iz svih krajeva njegovog carstva. Mnogi arheolozi, putnici namernici, pisci, naučnici tragali su za mitom i staklenim kovčegom; neki da bi se obogatili, neki da bi postali svetski slavni; ali, bez uspeha. Hiljade kuća, tone asfalta i ulica prekrivaju i uspešno sakrivaju Aleksandrovu večnu kuću ne dozvoljavajući da se njegov mit rasprši i demistifikuje. I nemojte pokušavati nađete Aleksandrov stakleni pokrov, jer on ostaje večna misterija našeg vremena i trajanja; baš kao i sama misterija života, svesti i našeg postojanja. Dva umetnika nikada nisu želela da ga istinski pronađu i dotaknu; svojim delima oni su postali deo njega za sva vremena. Da slikarka nije bila čudesno omađijana iskonskom muzikom Stamatisa Spanudakisa, ova izložba mogla bi biti omaž i nedavno preminulom magu filmske umetnosti Stenliju Kjubriku ili piscu moderne epopeje Odiseje u svemiru, vizionaru Arturu Klarku. Mogla bi to biti i posveta kosmičkim Atmosferama fascinantnog savremenog mađarskog kompozitora Đorđi Ligetija koje se podjednako dobro oslušuju uz kadrove otkrovenja crnog Monolita naspram Jupitera, mimohoda lunarnih modula iznad mesečevih kratera, kao i uz zagonetne ekspresivne predele i mitološke likove Tatjane Pirović-Stefanović. Mogla bi to biti i milenijumska posveta kralju valcera Johanu Štrausu, uz čije taktove slikarka i slavni prethodnici plešu "Na lepom plavom Dunavu" uz svemirske brodove, satelite i planete. Svima njima zajednička je planeta boja neba Tatjane Pirović-Stefanović. Njena virtuelna senka promiče dolinama u kojima se naziru obrisi tornjeva i kupola hrišćanskih katedrala. Ova, treća po redu izložba u opusu zaokružila je Tatjanino viđenje čoveka za III milenijum u koga je utkana strast i mentalitet TANGA, sećanje i neizbrisiv trag na patnju i svoju istoriju, ali isto tako i trag podneblja iz kojeg potiče, izvori kulturnog nasleđa smešteni u antičkoj Eladi, Grčkoj, Egiptu, nekadašnjem prostoru carstva Aleksandra Velikog, ali i u srednjovekovnim srpskim manastirima.